

Sygn. akt II USKP 44/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 maja 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło (przewodniczący)
SSN Bohdan Bieniek (sprawozdawca)
SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z wniosku A. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w W.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 26 maja 2021 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 9 sierpnia 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. przyznaje od Skarbu Państwa (kasa Sądu Apelacyjnego w (...)) na rzecz adwokata M. B. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł, powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług, tytułem pomocy prawnej udzielonej odwołującemu się w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 26 maja 2015 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, [...] Oddział w W. stwierdził, że A.K. jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu od 11 lutego 2004 r. do 31 grudnia 2004 r., a także od 1 maja 2005 r. do 8 kwietnia 2010 r.

Wyrokiem z dnia 17 czerwca 2016 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił odwołanie od powyższej decyzji.

W sprawie ustalono, że decyzją z dnia 3 listopada 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, [...] Oddział w W. stwierdził, że A.K. jest dłużnikiem organu rentowego z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie: społeczne w wysokości 39.138,97 zł za okres od marca 2003 r. do grudnia 2004 r. i od maja 2005 r. do kwietnia 2010 r., na ubezpieczenie zdrowotne w wysokości 14.932,3 zł za okres od maja 2003 r. do kwietnia 2010 r. oraz na Fundusz Pracy w wysokości 3.062,43 złotych za okres od maja 2003 r. do grudnia 2004 r. i od maja 2005 do kwietnia 2010 r. Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z 29 października 2012 r. oddalił odwołanie od tej decyzji. W uzasadnieniu wskazał, że odwołujący się prowadził pozarolniczą działalność gospodarczą w spornym okresie, a dopiero w dniu 23 maja 2011 r. zawiadomił o zaprzestaniu jej prowadzenia i z tym też dniem została ona wykreślona z ewidencji działalności gospodarczej. Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z dnia 28 stycznia 2014 r., oddalił apelację odwołującego się.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Okręgowy rozpoznając odwołanie od decyzji organu rentowego z dnia 26 maja 2015 r., uznał, że zgromadzony materiał dowodowy, okazał się wystarczający do wydania merytorycznego rozstrzygnięcia w sprawie, a przeprowadzenieawnioskowanych dowodów nie wniosłoby niczego nowego do sprawy, jak również przedłużyłoby niniejsze postępowanie oraz byłoby niezgodne z zasadami ekonomiki procesowej. Sąd ten uznał, że oddalenie odwołania w przedmiocie wysokości zadłużenia odwołującego się z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności, gospodarczej w istocie rzeczy przesądza o podleganiu A. K. obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej oraz, że przedmiot rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie (podleganie ubezpieczeniu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej) był tożsamy z przedmiotem rozstrzygnięcia w przywołanej wyżej

sprawie. Innymi słowy rozstrzygnięcie w sprawie o zapłatę składek z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej przesądza o rozstrzygnięciu w sprawie podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tego tytułu.

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z dnia 9 sierpnia 2018 r., oddalił apelację A.K. od wyroku Sądu Okręgowego. Sąd Apelacyjny podzielił w całości ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy oraz dokonaną na ich podstawie ocenę prawną. Sąd ten uznał, że między prawomocnym orzeczeniem Sądu Okręgowego w W. z dnia 29 października 2012 r., a toczącą się sprawą zachodzi szczególny związek, polegający na tym, że prawomocne orzeczenie oddziałuje na rozstrzygnięcie w sprawie bieżącej. W sporze o zapłatę składek, Sąd Okręgowy rozpoznając odwołanie od decyzji ZUS z dnia 3 listopada 2010 r., badał bowiem przesłankowo podleganie ubezpieczeniom społecznym i ustalił, że w spornych okresach odwołujący się prowadził pozarolniczą działalność gospodarczą, a skoro tak, to podlegał obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, co z kolei rodziło obowiązek przewidziany w art. 46 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Tym samym rozpatrywana w niniejszym postępowaniu kwestia podlegania ubezpieczeniom społecznym została już przesądzona. Z tych względów Sąd Apelacyjny orzekł z mocy art. 385 k.p.c.

Skargę kasacyjną w imieniu odwołującego się wniósł jego pełnomocnik. W podstawach skargi wskazał na naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest: (-) art. 83 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przez ich błędną wykładnię i przyjęcie, że stanowią one podstawę decyzji ustalającej podleganie obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym; (-) art. 24 ust. 5 ustawy systemowej, (-) art. 365 § 1 k.p.c., przez błędne określenie związania w niniejszej sprawie wyrokiem z dnia 28 stycznia 2014 r. Sądu Apelacyjnego w (...), co w konsekwencji doprowadziło do pozbawienia skarżącego prawa do sądu wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz naruszenie przepisów postępowania, a mianowicie: art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. w związku z art. 123 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i 180 § 1 k.p.a. w związku z art. 156 § 1 pkt 3 k.p.a., przez pozostawienie w obrocie prawnym dwóch decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, dotyczących w ocenie Sądu tej samej kwestii.

Mając powyższe na uwadze, pełnomocnik wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) wraz z orzeczeniem o kosztach pomocy prawnej udzielonej odwołującemu się.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie jest zasadna, bowiem podniesione w niej zarzuty nie wykazały uchybień i wad w sposobie procedowania Sądu Apelacyjnego w (...)

W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że skarga kasacyjna przysługuje od orzeczenia sądu drugiej instancji. Naturalną konsekwencją tego stanu rzeczy jest przyjęcie, że zarzuty procesowe muszą dotyczyć uchybień ujawnionych na tym etapie postępowania sądowego. Jednocześnie, w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych dochodzi do swoistej konwersji modelu procedowania. O ile w pierwszym etapie sprawy postępowanie toczy się przed organem rentowym, który stosuje przepisy postępowania administracyjnego, o tyle orzekające w sprawie sądy powszechne orzekają już wyłączenie na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Idąc dalej, cechą postępowania sądowego w tych sprawach jest merytoryczne rozpoznanie sporu (tu czy zasadne jest odwołanie od decyzji w sprawie podlegania ubezpieczeniom społecznym odwołującego się). Równolegle jednak sąd powszechny może i powinien dostrzegać jedynie takie wady formalne decyzji administracyjnej, które dyskwalifikują ją w stopniu odbierającym jej cechy aktu administracyjnego (por. uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 21 listopada 1980 r., III CZP 43/80, OSNCP 1981 nr 8, poz. 142; z dnia 27 listopada 1984 r., III CZP 70/84, OSNCP 1985 nr 8, poz. 108 oraz z dnia 21 września 1984 r., III CZP 53/84, OSNCP 1985 nr 5-6, poz. 65). Stąd, niekwalifikowane naruszenie przepisów kodeksu postępowania administracyjnego nie stanowi przesłanki wzruszenia decyzji przez sąd ubezpieczeń społecznych (por. wyrok Sądu Najwyższego z 17 kwietnia 2014 r., III UK 137/13, OSNP 2015 nr 8, poz. 113). Innymi słowy w postępowaniu cywilnym sąd nie jest uprawniony do kwestionowania prawidłowości i skutków decyzji administracyjnej, choćby w jego ocenie była wadliwa, z wyjątkiem decyzji dotkniętych tzw. bezwzględną

nieważnością (nieistniejących), tzn. wydanych przez władzę oczywiście niewłaściwą lub bez zachowania jakichkolwiek przepisów postępowania albo bez podstawy materialnoprawnej, przy czym "brak podstawy materialnoprawnej" nie oznacza merytorycznej wadliwości, lecz tylko brak materialnoprawnego uregulowania przedmiotu, co do którego organ administracyjny orzekł w decyzji (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2019 r., II CSK 288/18, LEX nr 2684159).

Przedmiot sporu w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych wyznacza niewątpliwie decyzja i to ona podlega ocenie z punktu widzenia jej zgodności z obowiązującymi przepisami prawa materialnego. Odwołujący się od takiej decyzji może natomiast przytaczać wszelkie argumenty, aby podważyć jej prawidłowość. W sprawie, w której przedmiotem sporu jest istnienie zadłużenia z tytułu nieopłaconych składek, takim argumentem może zaś być także twierdzenie, że zgłoszona w organie rentowym działalność gospodarcza, powodująca obowiązek zapłaty składek, nie była faktycznie prowadzona (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2017 r., II UZ 27/17, LEX nr 2390733).

Rację ma Sąd Apelacyjny, przyjmując, że moc wiążąca prawomocności materialnej, przewidziana w art. 365 § 1 k.p.c., polega na tym, że sąd jest obowiązany uznać, iż konkretna materia, objęta tą mocą, kształtuje się tak, jak orzeczono o niej w prawomocnym orzeczeniu, co należy do sfery pozytywnego aspektu tej mocy. Natomiast aspekt negatywny polega na zakazie kwestionowania prawomocnego rozstrzygnięcia z wykorzystaniem faktów, które istniały przed wydaniem orzeczenia i mieściły się w granicach jego podstawy. Skutek związania powstaje w określonych granicach podmiotowych i przedmiotowych. Granice podmiotowe dotyczą uczestników poprzedniego postępowania, a granice przedmiotowe zostały określone w art. 366 k.p.c. jako to, „co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia”. Przedmiot sprawy wyznacza, stosownie do art. 187 § 1 i 2 k.p.c. i art. 321 § 1 k.p.c. żądanie pozwu (wniosku) i okoliczności faktyczne przytoczone na jego uzasadnienie. Wynikający z art. 365 § 1 k.p.c. stan związania ogranicza się do sentencji orzeczenia i nie obejmuje motywów rozstrzygnięcia. Jednak dla ustalenia zakresu mocy wiążącej, mogą mieć znaczenie racje zawarte w uzasadnieniu. Jednocześnie, co wskazał Sąd Najwyższy,

z chwilą uprawomocnienia się wyroku dochodzi do prekluzji materiału faktycznego sprawy, w której został on wydany. Prekluzji ulegają także określone okoliczności i oparte na nich zarzuty lub wypływające z nich wnioski, które istniały i mogły być uwzględnione w chwili zamknięcia rozprawy, lecz strona ich nie podniosła. Oznacza to, że strona utraciła możliwość powoływania się na te okoliczności w innym postępowaniu (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2019 r., V CSK 180/18, LEX nr 2653033). Rację ma zatem skarżący (co Sady orzekające w sprawie podkreśliły), że decyzja organu rentowego, określająca kwoty zaległych składek obciążających odwołującego się, to nie decyzja stwierdzająca podleganie przez niego ubezpieczeniom społecznym. Jednakże, przy rozpoznaniu odwołania od decyzji tzw. wymiarowej, Sady w ustaleniach faktycznych wskazały, że odwołujący się prowadził pozarolniczą działalność gospodarczą w spornym okresie, a to eliminuje możliwość powoływania się przez odwołującego się na okoliczności przeciwnie w postępowaniu z odwołania od decyzji z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie podlegania.

W warstwie procesowej niezasadny jest także zarzut naruszenia art. 24 ust. 5 ustawy systemowej, który ma zastosowanie do hipoteki zabezpieczającej należność z tytułu składek. Wynika z niego, że nie ulegają przedawnieniu należności z tytułu składek zabezpieczonych hipoteką lub zastawem, jednakże po upływie terminu przedawnienia należności te mogą być egzekwowane tylko z przedmiotu hipoteki lub zastawu do wysokości zaległych składek i odsetek za zwłokę liczonych od dnia przedawnienia. Nie dotyczy on zatem przedmiotu rozstrzygnięcia.

W dalszym aspekcie należy wskazać, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych, na podstawie art. 83 ust. 1 ustawy systemowej, wydaje decyzje w zakresie indywidualnych spraw dotyczących w szczególności zgłaszania do ubezpieczeń społecznych, przebiegu ubezpieczeń, ustalania wymiaru składek i ich poboru, a także umarzania należności z tytułu składek, ustalania wymiaru składek na Fundusz Emerytur Pomostowych i ich poboru, a także umarzania należności z tytułu tych składek, ustalania uprawnień do świadczeń z ubezpieczeń społecznych oraz wymiaru świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Od decyzji Zakładu przysługuje odwołanie do właściwego sądu w terminie i według zasad określonych

w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego (art. 83 ust. 2 ustawy systemowej). Należy podkreślić, związku z zarzutami stawianymi przez skarżącego, że żaden z przepisów ustawy systemowej nie obliguje organu rentowego do wydawania decyzji według ściśle określonej kolejności. Treść przepisu art. 83 ustawy systemowej zawiera jedynie otwarty katalog określonych rodzajowo decyzji, które mogą być wydane przez organ rentowy. Z przepisu tego nie można bowiem wysnuć wniosku o tym, że organ rentowy jest zobowiązany do wydawania tych decyzji według określonej w nim kolejności.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy orzekł w myśl art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej, udzielonej odwołującemu się w postępowaniu kasacyjnym, orzeczono w myśl art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1621) w związku z § 15 ust. 2 i § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 18) w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19 (Dz.U. z 2020 r., poz. 769).